

ДЕКАНОНІЗАЦІЯ СУЧАСНОЇ ІНТЕРНЕТ-ПОЕЗІЇ НА ПРИКЛАДІ ЖАНРУ «ПИРІЖКІВ»

Вігер О.О.,

Ізмаїльський державний гуманітарний університет,
вул. Рєпіна, 12, м. Ізмаїл, 68610
master123poet@gmail.com
ORCID iD 0000-0002-6364-8555

У статті досліджено сучасні форми інтернет-поезії — «пиріжок» та «порошок». Розглянуто суперечливий характер поняття «канон» та необхідність деканонізації як передумови виникнення та розвитку нових форм сучасної поезії. Проведено порівняльний аналіз традиційних форм лаконічної поезії, таких як: частівка, коломийка, рубаї, сонет, — з одного боку, та сучасної форми інтернет-лірики — «пиріжка» — з іншого. Розглянуто характерні риси сучасних форм поезії: лаконізм, іронію, особливості стилістики та емоційного впливу на реципієнта. Здійснено спробу довести, що «пиріжки» є одними з найдемократичніших форм сучасної поезії та заслуговують подальшого дослідження з боку літературознавців.

Ключові слова: канон, деканонізація, «пиріжок», жанр, іронія, лаконізм.

Вігер А.О.

Деканонизация современной интернет-поэзии на примере жанра «пирожков»

В статье рассматриваются современные формы интернет-поэзии — «пирожок» и «порошок». Исследован противоречивый характер понятия «канон» и необходимость деканонизации как предпосылки возникновения и развития новых форм современной поэзии. Проведен сравнительный анализ традиционных форм лаконичной поэзии, таких как: частушка, коломийка, рубаи, сонет, — с одной стороны, и современной формы интернет-лирики — «пирожка» — с другой. Рассмотрены характерные черты современных форм поэзии: лаконизм, ирония, особенности стилистики и эмоционального влияния на реципиента. Осуществлена попытка доказать, что «пирожки» являются одними из самых демократичных форм современной поэзии и заслуживают дальнейшего исследования со стороны специалистов по литературоведению.

Ключевые слова: канон, деканонизация, «пирожок», жанр, ирония, лаконизм.

O. Viger

Decanonization of modern internet-poetry on the example of genre of «pyrizhok»

Special features of a modern internet poetry-genre «pyrizhok» are reviewed in the article. The investigation of texts, which are not suited to the traditional norms of literature, is based on the scientific understanding of contemporary literary process on the part of literary scholars such as O. Rakitna, O. Yudina, T. Kononenko, K. Rakitna, M. Pekha. Traditional canonical forms of poetry do not always satisfy the modern recipient, at the same time the new forms have not achieved sufficient evolution. Comparative analysis of traditional forms of concise poetry is made, such as tchastivka (humorous rhyme), kolomyika (Ukrainian dance and song), sonnet, rubai from the one hand and modern forms of internet lyrics genre of «pyrizhok» and «poroshok» from the other hand.

Despite «patties» («pyrizhky») are rather related with folklore, they are created by a particular author, often under the pseudonym. The presence of a particular author is akin to a «patty» with a canonical genre — rubai. This canonical genre is associated with one author — Omar Khayyam. According to authors, Vladyslav Richter is the «patties» first creator, but his work only gave impetus to the development of the genre. A huge number of unknown authors led the genre into a category of canonical / anticononical.

In this work, the complicated and contradictory character of the category «canon» is investigated. The evolution of the terms «canon» and «decanonization» in poetry comes along the process of democratization in literature. Similar features incidental to «pyrizhok» and «comics» are found namely briefness, laconic brevity, illustrativeness and contextuality. In such a manner all the forms of internet-poetry might be considered as experimentally provocative genre. Decanonization is observed on all stages — from stylistic layer to high-principled accent. «Pyrizhok» reflects social disposition and is a part of decanonization process. In this research the attempt of proving that «pyrizhok» is one of the most democratic genre of modern poetry is made. It is needed to be investigated by literature specialists.

Key words: canon, decanonization, «pyrizhok», genre, irony, laconic brevity.

Вступ. Актуальність дослідження сучасних форм інтернет-поезії пов'язана з низкою особливостей як текстів, так і сприйняття їх реципієнтами. На сучасному етапі життя спостерігаємо загальну тенденцію — через гострий дефіцит часу читач не налаштований на тривале сприйняття. У живому та віртуальному спілкуванні скорочуються не тільки об'єми тексту і речення, але і самі слова. Основа сучасного сленгу — скорочення. Ця тенденція створює так зване «клікове» або «тегове» мислення реципієнта, якому складно сприймати великі обсяги інформації. Своєрідною відповіддю на цей процес і є формування жанру сучасної інтернет-лірики — «пиріжка».

«Пиріжкова поезія» — це певний міст між реальним життям і літературою. Одним з таких проміжних етапів є вихід у 2009 році збірки «Непоезия. Избранные пирожки». У цій короткій збірці представлено декілька видів комічного: соціально-побутовий, абсурдний та чорний гумор, культурні перифрази. Вже сама наявність книги свідчить про бажання авторів існувати не лише у віртуальному просторі.

Мета статті — розглянути суперечливий характер поняття «канон» та необхідність деканонізації як передумови виникнення та розвитку нових форм сучасної поезії. Досягнення мети дослідження передбачає розв'язання низки завдань:

— провести порівняльний аналіз традиційних та сучасних форм лаконічної поезії;

— розглянути характерні риси сучасних форм поезії: лаконізм, іронію, особливості стилістики та емоційного впливу на реципієнта.

Критичний огляд літератури. В українському літературознавстві досить стримано сприймають наявність інтернет-літератури, проте заперечити сам факт її існування неможливо. Навіть сучасна «друкована» література досі досліджується з певним скепсисом. Такі українські літературознавці, як О. Романова, О. Юдін, Т. Кононенко на початку «нульових» ризикнули здійснити наукове осмислення сучасного літературного процесу. Російський філолог К. Ракітіна зробила цікаву спробу провести паралелі між фольклором й інтернет-поезією у дисертації «Поэтический народ в контексте русскоязычной Интернет-поэзии».

Український літературознавець М. Пеха захищає сучасну літературу та її вивчення. У статті «Масова література як продукт літературного дискурсу» вона стверджує: «Ця невпинно зростаюча кількість спроб зрозуміти й окреслити поняття “масова література” обумовлюється величезним масивом текстів, які не вписуються в традиційні канони літератури, не відповідають класичним вимогам теоретиків, але, не дивлячись на це, користуються величезним попитом читачської аудиторії, створюють самостійне соціально-культурне явище сучасності» [7].

Дослідження та обговорення. Спираючись на дослідження вищезазначених науковців, намагаємось розглянути особливості сучасного жанру інтернет-лірики — «пиріжка».

Канони «пиріжкової поезії» прості. Чотиристопний ямб, написаний малими літерами без пунктуації та дефісів. Кількість складів по рядках 9–8–9–8, ненормативна лексика і відсутність рими в принципі допускаються, хоча засновники жанру не схвалюють зловживання ними. В інтернет-поезії, звичайно, складно щось запатентувати (це ріднить її з фольклором), але ймовірно, авторство першого «пиріжка» належить Владиславу Ріхтеру, відомому в «Живому Журналі» (“Live Journal”) як *allcogol*.

Від «пиріжка» з часом відмежувався піджанр «порошок». Вимоги майже такі ж, тільки другий та четвертий рядки римуються, і останній рядок складається з двох складів — 9–8–9–2 (у тому числі допускається і перенесення слова з третього рядка в четвертий, щоб два фінальних склади залишилися в четвертому рядку), що створює ефектну кінцівку [8; 9; 10].

У традиційній поезії один катрен скоріше був частиною вірша, ніж повноцінним художнім твором. Зате у фольклорній поезії частівкам й коломийкам вистачало чотирьох рядків.

Народнопоетичні жанри традиційно виконуються циклічно та розраховані на живе виконання, аудіосприйняття, нерідко з музичним супроводом або з мелодійною інтонацією. Твори народних жанрів схожі на цикли віршів, де один доповнює інший, і їх складно відокремити. Важлива особливість народнопоетичних жанрів — залежність від тематики. Частівки розглядаються в контексті весняних, весільних, посівних тощо.

«Пиріжки», при всій близькості до фольклору, створені конкретним автором, часто під псевдонімом, але від цього не менш персоналізованого. Кожен «пиріжок» індивідуальний. Навіть тематично його важко ідентифікувати. Наприклад:

в одну и ту же воду дважды
семён так и не смог войти
она всё время расступалась
как будто брезговала им.

(Дей) [9]

Наявність конкретного автора ріднить «пиріжок» з канонічним жанром — рубаї. Цей канонічний жанр асоціюється з одним автором — Омаром Хайямом. У «пиріжків», як стверджують представники цього жанру, є перший творець — Владислав Ріхтер, але його творчість тільки дала поштовх для розвитку жанру. Величезна кількість невідомих авторів звела жанр в розряд канонічних / антиканонічних.

У цьому ланцюжку проміжним етапом виглядає сонет. Він зійшов на «літературний Олімп»

завдяки творчості кількох яскравих представників, відомих не тільки у вузьких колах (Данте, Петрарка, Шекспір), і завдяки цьому сонет здобув значну популярність.

Приклад сонета демонструє, що навіть канонічні жанри схильні до змін (нагадаймо, що шекспірівський сонет відрізнявся від традиційного).

Складний, суперечливий характер категорії «канон» розглядає Л.І. Ремпель [11].

«Поняття канон в наші дні надають два різних і начебто несхожих значення: канон — як зразок для наслідування і канон — як правило фіксації образу і будови форми.

Фіксованість канонів має свою хорошу і погану сторони. Вона підводить підсумок звершень, і тим призводить стиль і метод в одну систему. Вона дає цій системі силу закону і тим рухає мистецтво в певному напрямку вперед. У цьому

відношенні канон виступає як кодекс образотворчих правил і естетичний ідеал одночасно.

Разом з тим фіксованість структури образів і різних областей будови форми сковує канон щодо ходу розвитку мистецтва в цілому, реалістичних його тенденцій зокрема.

Тут проявляє себе тінюва, негативна сторона канону, що породжує шаблон, стилізацію, тенденції архаїзму, ретроспективізму і т.д. <...>

Розвиток стилю змінює будову форми і тим, в кінцевому рахунку, зламає і руйнує колишній канон. Цей «саморух» стилю має міцну соціально-історичну основу, і в цьому секрет періодичного впливу стилю на канон» [11, 195–197].

Еволюція поняття «канон» в поезії йде паралельно з процесом демократизації літератури. Можемо виявити певні закономірності, узагальнені результати яких представлено в *табл. 1*

Таблиця 1

Порівняння канонічних та сучасних форм поезії

Жанр	Настрій	Форма	Аудиторія	Канонічний представник
Рубаї	філософсько-іронічний	достатньо демократична	достатньо демократична	декілька (один загальновідомий)
Сонет	патетичний, ліричний, драматичний	елітарна	елітарна	декілька
Піріжок	іронічно-філософський	демократична	демократична	всі / нікого

На початку свого розвитку «піріжкову поезію» простіше було б віднести до розважально-гумористичного жанру, проте в даний час спостерігається додток філософських мотивів, рефлексії, переживань, прихованих під маскою іронії. Характерно, що маску іронії нерідко надягає не особисто автор, а цілий жанр.

Чотири рядки бадьорого чотиристопного ямба без рими міцно закріпили «несерйозне» ставлення до себе. Жанр знаходиться між тими, хто його несерйозно сприймає і тими, хто сприймає занадто серйозно. Процеси канонізації та деканонізації «піріжка» проходять паралельно. Саме по собі позиціонування себе як «Непоезія» є одночасно і самознищенням, і викликом. З одного боку, автори ніби кажуть, що жанру далеко до поезії, а з іншого — готують платформу для альтернативного поетичного простору.

Небагато жанрів з масового мистецтва «перекочували» в елітарне, відзначимо комікси як приклад з новітньої історії. Спільних рис між «піріжком» і коміксом не так мало, як може здатися на перший погляд. І «піріжок», і комікс з вузьких жанрів пробився в загальновизнані, експериментуючи з формою і змістом. Стислість і лаконічність. Ілюстративність і ситуативність.

Звичайно, відмінностей вистачає. Монологічна поетична форма «піріжка» — діалогічна прозова форма коміксу. «Піріжок» відособлений — комікс циклічний. При ілюстративності комікс набагато більше залежить від малюнка.

Але є одна значна спільність: і комікси, і «піріжки» об'єктивно і неупереджено відображають час, його «ліричного» (антиліричного) героя. Комікси не випадково називають сучасною міфологією. Суспільство, що потребує героїв, створило їх на сторінках коміксів. Герой коміксу вирішує проблеми, які не під силу звичайній людині. Масштаб його проблем відтіняє проблеми реципієнта [3; 4].

Це особливість всіх пригодницьких, авантурних або кримінальних романів — об'єктивна реальність на їх фоні здається затишніше і простіше.

Героїв «піріжка» ліричними можна назвати умовно. Термін «іронічний герой» ще не закріпився у літературознавстві, тому будемо користуватися звичним.

Ліричний герой «піріжка» — звичайна людина, яка стикається з неглобальними проблемами. Незвичайність його не в здібностях, а в своєрідному погляді на себе, ситуацію і суспільство. І замість вирішення проблеми ліричний герой або сміється над нею, або вибирає тактику відсторонення.

І це — відображення суспільних тенденцій. Пік розвитку індустріального суспільства породжує підйом сил, певні надії, пафос, героїзацію — на постіндустріальну кризу суспільство реагує іронією, скепсисом, розгубленістю під маскою презирства.

Цікаво, що надздібності і надзавдання тиснуть на ліричного героя не менше, ніж буденність і від-

сутність завдань. Найважливішим способом реалізації саме людського, і в коміксі, і в «пиріжку», є любов.

Закохані герої «пиріжкової поезії» підіймаються над реальністю, умовно спускаючись з висоти своєї всеперемагаючої іронічності. Потрібно сказати, що «пиріжкова поезія» нерідко сміється над закоханими, переживаннями, як реальність сміється над вигадками. А втім, навіть «пиріжки» зберігають ліризм:

среди моих галлюцинаций
есть та любимая где ты
ещё со мной ещё целуешь
меня три раза перед сном

(Похабич) [3].

Цей і схожі вірші руйнують стереотип про «пиріжок», як про маленького злісного цинічно-іронічного «монстра».

«Пиріжок» як антистереотипний жанр сам створив ряд стереотипів (класична ситуація для будь-якого протесту). З одного боку, «пиріжок» все приймає, ніби канонічний твір постмодернізму, який неможливо вразити, а з іншого — дивує. Наприклад, інтелектуальністю:

две параллельные прямые
живут в евклидовом мире
и бегают пересекаться
в мир лобачевского тайком

(ironichna-osoba) [6].

Відзначимо, що частівка, на відміну від «пиріжка», органічно не здатна розповісти про наукові відкриття. Бадьорість і пісенність частівок налаштовують на заклик, іронічність «пиріжка» — на рефлексію.

«Пиріжок» не оминає соціальні проблеми. За 4 рядки визначити проблему, віднайти її корені, проаналізувати можливі наслідки і запропонувати спосіб вирішення — завдання складне. Більшість «пиріжків» просто констатує факт. Але автори намагаються робити це цікаво:

у губернатора проблема
где взять асфальта для дорог
чтоб ездить на порше который
по накладным и есть асфальт

(Олексій Лук'янов) [10].

Розглядаючи питання іронії, неможливо не згадати відомі рядки Некрасова «Я не люблю иронии твоей». Ці рядки звучать епіграфом до статті Олександра Блока «Іронія».

«Найживіші, найчуйніші діти нашого століття вражені хворобою, незнайомою тілесним і духовним лікарям. Ця хвороба — є саме душевним недугом і може бути названа «іронією». Її

прояви — напад виснажливого сміху, який починається з диявольськи-знущальної, провокаторської посмішки, кінчається буйством і блюзнірством» [1].

Ризикуємо припустити, що зараз у XXI столітті означеною «хворобою» вражені не тільки «найживіші, найчуйніші діти». Хвороба поступово переходить в епідемію. І, що важливо, іронія загострює скепсис і притупляє чуйність.

Загострюється форма висміювання. Гумор на будь-який смак: інтелектуальний, злободенний, м'який, іронічний, з глузуванням. Сучасна ж література, в тому числі і поезія, — наскрізь іронічна. У цьому контексті «пиріжок» цікавить нас як відображення страшного боку гумору, гумору, який не здатний вилікувати рану, а навпаки, тільки роздирає її.

Цікаво ілюструє цей настрій такий «пиріжок»: мы уничтожили планету
теперь нам больше негде жить
как хорошо что мы умеем
на вещи с юмором смотреть

(supposedly-me) [10].

Сучасне мистецтво, зокрема постмодернізм, для якого характерні постапокаліптичні тенденції, сприймає себе як феномен людської культури після кінця світу. І в цьому коротенькому «пиріжку» сконцентрований настрій людини, в якій після цієї катастрофи основним відчуттям залишилась саме іронічність. І парадигма розвитку людства йде якраз до того, що іронічність в різних ступенях і проявах стане домінантним настроєм. Отже, «пиріжок» відображає дуалізм іронії.

Німецький філософ Ф. Гегель виділяє так званий приємний стиль. «Читач, слухач чи глядач тим сильніше захоплюється поетом, або музикантом, або художником, задовольняючи своє марнославство, чим сильніше витвір мистецтва запрошує його до цього суб'єктивного художнього суду, відкриваючи йому свої наміри і точки. <...> Загальний ґрунт комедії — це світ, де людина як суб'єкт зробила себе повним господарем. Дурниці, безглуздості, омани самі по собі теж далеко не комічні, як би не сміялися ми над ними» [2, 579].

Цікаво розглянути «пиріжок» з точки зору так званого «приємного стилю». Так, «пиріжок» лестить читачеві, апелює до його гарного почуття гумору, ерудованості, самоповаги. Хоча, певною мірою, це «солодка отрута». «Пиріжок» і лестить, і сміється над читачем.

Висновки. Таким чином, розглянуті форми сучасної інтернет-поезії можна вважати, на нашу думку, експериментально-провокуючим жанром. Деканонізація спостерігається на всіх рівнях — від стилістичного прошарку до ідейного акценту.

Усе це і створює те, що Ейзенштейн назвав «анти-пафосом».

Появі сучасних жанрів інтернет-лірики передувала складна історія літератури. «Пиріжок» —

органічна складова невідданого процесу деканонізації. Він відображає суспільні настрої і кидає виклик ліричній поезії — і вже її справа виробити нові естетичні і моральні цінності.

ДЖЕРЕЛА

1. Блок А.А. Собрание сочинений в шести томах [Текст] / А.А. Блок. — Л. : Художественная литература, 1982. — Т. 4. — 462 с.
2. Гегель Г.В.Ф. Эстетика : в 4 томах / Г.В.Ф. Гегель ; пер. с нем. [Текст] — Москва : Искусство, 1971. — Т. 3. — 622 с.
3. Как стать автором : «пирожки+» [Электронный ресурс]. — Режим доступа : https://vk.com/topic-28122932_31193554
4. Комікс [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://uk.wikipedia.org/wiki/Комікс>
5. Лесин В.М. Словник літературознавчих термінів / В.М. Лесин, О.С. Пулинець. — К. : Радянська школа, 1971. — 486 с.
6. Непоззія : избранные пирожки / В. Кунгуров, С. Беяков, В. Барковская, Е. Тен, В. Саханенко; ред.-сост. В. Саханенко. — Минск : И. П. Логвинов, 2009. — 480 с.
7. Пеха М.П. Масова література як продукт літературного дискурсу / М.П. Пеха // Філологічні семінари «Література і паралітература : де межа?». — 2011. — Вип. 14. — С. 64–68.
8. Пиріжок [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9F%D0%B8%D1%80%D1%96%D0%B6%D0%BE%D0%BA>
9. Пирожки+ [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://vk.com/feed?w=wall-28122932_51190
10. Пост остроумных стишков-пирожков [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.adme.ru/svoboda-narodnoe-tvorchestvo/luchshie-pirozhki-i-poroshki-2014-722360/>
11. Ремпель Л.И. Избранные труды по истории и теории искусств : научно-популярная литература / Л.И. Ремпель. — Москва : Советский художник, 1978. — 288 с.

REFERENCES

1. Blok, A. A. (1982). *Sobranie sochinenii v shesti tomakh* [Collected Works in six volumes]. L.: *Khudozhestvennaia literatura*, V. 4, 462 p.
2. Gegel G. V. F. (1971). *Estetika: v 4 tomakh*, per. s nem. [Aesthetics: in 4 volumes] Moskva : Iskusstvo, V. 3, 622 p.
3. Kak stat avtorom: «pyrozhky+» [Elektronnyi resurs]. https://vk.com/topic-28122932_31193554
4. Komiks [Elektronnyi resurs]. <http://uk.wikipedia.org/wiki/Komiks>
5. Lesyn, V. M. (1971). *Slovnnyk literaturoznachnykh terminiv* [Dictionary of Study of Literature Terms]. K.: Radianska shkola, 486 p.
6. Kungurov V. et al (2009). *Nepoeziia: izbrannyye pirozhki*. Red.-sost. V. Sakhanenko, Minsk : I. P. Logvinov, 480 p.
7. Pekha, M. P. (2011). *Masova literatura yak produkt literaturnoho dyskursu* [Mass literature as a Product of Literary Discourse]. *Filolohichni seminary «Literatura i paraliteratura: de mezha?»*, Is. 14, pp. 64–68.
8. Pyrizhok [Elektronnyi resurs]. <http://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9F%D0%B8%D1%80%D1%96%D0%B6%D0%BE%D0%BA>
9. Pyrozhki+ [Elektronnyi resurs]. http://vk.com/feed?w=wall-28122932_51190
10. Post ostroumnykh stishkov-pirozhkov [Elektronnyi resurs]. <http://www.adme.ru/svoboda-narodnoe-tvorchestvo/luchshie-pirozhki-i-poroshki-2014-722360/>
11. Rempel, L. I. (1978). *Izbrannyye trudy po istorii i teorii iskusstv* [Selected Works on History and Theory of Art]. Moskva: Sovetskii khudozhnik, 288 p.